

5. ÞJÓÐFÉLAG Í MÓTUN

Markmið

Að nemandi átti sig á:

- að Ísland var stéttskipt samfélag þar sem kjör manna voru ólík
- að verkalyðsfélög komu til sögunnar til að berjast fyrir bættum kjörum launafólks
- að stjórnmalabaráttan snerist í vaxandi mæli um hlutverk ríkisins en áður hafði sambandið við Dani verið helsta viðfangsefnið
- að nýir stjórnmalaflokkar komu til sögunnar sem tóku mið að breyttum samfélagsháttum
- hvernig samfélagið þróaðist í grófum dráttum á 3. áratug 20. aldar.

Kennsla

Mikilvægt er að nemendur átti sig á að Ísland var stéttskipt samfélag þar sem réttindi, hagsmunir og kjör manna voru ólík. Út frá efnahag og félagsstöðu mátti skipta mönnum í yfirstétt, miðstétt og lágstétt en rétt er að geta þess að alltaf var einhver hreyfing á milli stétta. Með aukinni menntun og bættum efnahag færðust sífellt fleiri úr lágstétt í miðstétt.

Útskýra þarf fyrir nemendum að markaðssamfélagið gerði lágstéttinni kleift að stofna baráttusamtök fyrir bættum réttindum en slíkt var illmögulegt í bændasamfélaginu. Í atvinnuskiptu þéttbýli komu fram hópar iðnaðarmanna og verkafólks sem fóru að mynda stéttarfélög utan um hagsmuni sína. Þar með styrktist samningsstaða þeirra gagnvart atvinnurekendum til muna.

Greina skal nemendum frá því að með auknu sjálfstæði og nútímalegri samfélagsháttum hættu stjórnmalin að snúast um sambandið við Dani en fóru þess í stað að beinast að því hvernig skipuleggja ætti samfélagið. Nýir flokkar komu til sögunnar og var baráttan fyrir hagsmunum tiltekinna stétta áberandi.

Rétt er að gera nemendum grein fyrir helstu þáttum þjóðfélagsþróunar þriðja áratugar síðustu aldar. Má þar telja ýmislegt til svo sem auknar tækni framfarir, bætta stöðu verkafólks og breytt fyrirkomulag landbúnaðar sem naut sífellt meiri ríkisaðstoðar og verndar um leið og hann var tekinn úr sambandi við frjálsan markað.

Umræður

- Hvað vita nemendur um stéttaskiptingu? Hvernig var íslenskt samfélag stéttskipt? Er stéttaskipting á Íslandi í dag? Ef svo er hvernig lýsir hún sér? Hverjar eru stéttir landsins nú á tímum?
- Að hvaða leyti byggist samfélagið á líkum og ólíkum hagsmunum?
- Af hverju mynduðu einstakir hópar samfélagsins með sér stéttarfélög?
- Hvernig breyttust stjórnmalin með auknu sjálfstæði og nútímalegri samfélagsháttum?
- Af hverju eru til margir ólíkir stjórnmalaflokkar? Hvað ræður því hvaða flokk menn kjósa?
- Ætli hugsjónir ráði alltaf ferðinni hjá stjórnmalamönnum? Getur verið að viljinn til valda sé oft fyrirferðameiri?
- Hvað finnst nemendum um ljóðið í lok kaflans? Er hægt að tengja það við efni kaflans?

VERKEFNI

Ritun

- Hópverkefni þar sem hver hópur tekur fyrir einn þjóðfélagshóp í landinu og aflar upplýsinga um helstu einkenni hans. Síðan eru niðurstöður kynntar fyrir bekknum. Einnig má gera veggspjald sem prýtt er myndum og texta. Það er um að gera að velja nokkra hópa úr hverri stétt svo sem stjórnámálmenn, æðri embættismenn, kennara, prentara, bændur, sjómenn og verkafólk.
- Ímynda þú þér að þú sért verkakona/verkamaður sem stendur til boða að ganga í nýstofnað verkalýðsfélag. Skrifaðu sendibréf þar sem þú lýsir afstöðu þinni til verkalýðshreyfingarinnar.
- Ímyndaðu þér að þú sért að fara á kjörstað í kringum árið 1930. Skrifaðu frásögn þar sem fram kemur hvaða þjóðfélagshópi þú tilheyrir (eigið val) og hvaða flokk þú kýst. Útskýrðu á hverju afstaða þín byggist.
- Helstu fjölmiðlar landsins hafa tengst ákveðnum stjórnmalastefnum og því ekki verið hlutlausir. Hvað finnst þér um það? Skrifaðu eigin hugleiðingu þar sem þú veltir fyrir þér hlutverki fjölmiðla og hvernig þeir hafa áhrif á almenning. Hversu gott á almenningur með að afla sér traustra upplýsinga ef fjölmiðlar styðja tiltekna stefnur og hagsmuni?

Myndmennt

- Teiknaðu mynd af íslenska stéttasamfélaginu. Hafðu í huga þjóðfélagsstöðu fólks, atvinnu, kjör og lífsstíl. Þetta gæti hæglega orðið veggspjald sem vinna má í hópum.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu af tilteknum þjóðfélagshópi. Þú getur t.d. teiknað stjórnámálmenn, embættismenn, kennara, prentara, bændur, sjómenn eða verkafólk.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu sem lýsir stefnu tiltekinna stjórnmalaflokka. Þetta gæti hæglega orðið hópavinna þar sem hver hópur gerir veggspjald um tiltekinn flokk.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu sem tengist þjóðfélagsþróun þessara ára.

Kort

- Aflaðu þér upplýsinga um hvar stéttafélög voru stofnuð og merktu inn á kort. Láttu koma fram fyrir hvaða þjóðfélagshóp viðkomandi félag var.

Tímaás

- Aflaðu þér upplýsinga um hvenær fyrstu stéttafélögin voru stofnuð og skráðu þær inn á tímaásinn. Miðaðu við félög sem stofnuð voru fram til 1930.

Leikræn tjáning

- Nemendur búa til leikþátt sem sýnir ólíkt hlutskipti ólíkra hópa samfélagsins. Þar gætu til dæmis verið fulltrúar stjórnmalamanna, embættismanna, kennara, prentara, bænda, sjómanna og verkafólks.

- Nemendur búa til leikþátt þar sem ólík stjórnmálaviðhorf koma fram. Hafið stefnu flokkanna í huga. Gott er að leggja áherslu á málefnalega umræðu þar sem mælsku-
brögð eru ekki meginmálið. Það mætti t.d. hvetja nemendur til að reyna að átta sig á ólíkum sjónarmiðum og sýna þeim skilning.